

"L'oblit dels maquis el practica tothom"

L'escriptor i periodista Alfons Cervera, que s'acostà al tema de la guerrilla amb la novel·la 'Maquis', entrevista la historiadora Fernanda Romeu, autora d'una de les poques aproximacions al fenomen de la guerrilla antifranquista al País Valencià.

La lluita antifranquista que portaren a terme els maquis des de la muntanya no apareix als llibres d'història, ni tan sols de la darrera història. L'aportació de Fernanda Romeu en aquest aspecte és exemplar, per allò que té d'interès investigador i de compromís. Ho demostren els seus dos llibres, *La guerrilla antifranquista de Levante* i *El silencio roto: mujeres contra el franquismo*. En el marc de les jornades sobre el maquis organitzades pel Fòrum de Debats de la Universitat de València al Col·legi Major Rector Peset, l'escriptor i periodista Alfons Cervera va entrevistar Fernanda Romeu.

—*"La història dels guerrillers és una història de patiments, abandonó, heroisme i una continuació de la seua batalla contra el feixisme"*. Així comença el teu llibre Mas allà de la utopia: perfil històric de la Agrupación Guerrillera de Levante.

—És que aquests homes i aquestes dones han d'abandonar l'espai propi per la forta repressió de la dictadura i pateixen en carn pròpia la sensació de deixar alguna cosa, de renunciar a allò que és la vida diària, l'entorn, i alhora que abandonen tot això es dona la paradoxa que eixa part de la seua vida és abandonada pels altres. Amb què es trobaran, una vegada hauran abandonat allò que donava sentit a la seua vida? La incògnita sobre aquest nou destí compensarà l'absència de tot allò que tenien abans?

—*Però quan jo parle amb ells, amb Quico, Grande Cèlia o Sole, i tants altres, ningú no reivindica allò que van poder tenir d'herois en aquells anys tan difícils.*

—Sí, això és cert, jo també l'he viscuda, aquesta experiència. Però des de la meua perspectiva humana, fins i tot com a investigadora, crec que és una opció

molt valenta, la d'incorporar-se a la lluita guerrillera, una lluita de la qual ho desconeixien gairebé tot: l'heroisme era la lluita quotidiana, la vida de cada dia durant tants anys vivint en les condicions terribles de la muntanya.

—*Però sí que reivindiquen el reconeixement, si no econòmic com els altres que van fer la guerra, sí almenys moral. I se'ls nega tot: reconeixement moral, econòmic...; tots els reconeixements els són negats, a la gent de la guerrilla.*

—Això els ve d'una tremenda i clara consciència d'injustícia que ells senten, la injustícia que la història i els governs que hi ha hagut després de la dictadura han tingut envers els homes i les dones de la guerrilla.

—*Diuen que han perdut quatre guerres: la del 1936, la mundial —quan els aliats reconeixen, legítimament la dictadura franquista i hi presten suport—, la de la muntanya i, finalment, la de la transició espanyola. I crec que aquesta darrera derrota és la que més els dol.*

—Estic absolutament d'acord amb aquesta apreciació. Ací tenim el buit tan gran que hi ha hagut sobre la lluita guerrillera, la lluita del maquis. És un buit absolut, total, en l'espai històric i polític que sorgeix després de la mort de Franco. Hi ha interès perquè no es coneguen de-

terminades coses relacionades amb la guerrilla antifranquista. Tothom es pensava, i la gent de la guerrilla més que ningú, que en la transició tot havia de canviar en un sentit favorable a l'esquerra esclafada durant tants i tants anys. I això no ha estat així, ha estat un canvi molt superficial, molt cosmètic. I en aquest canvi tan insuficient es destaca l'abandonament a què l'esquerra sotmet el fenomen de la guerrilla antifranquista, els seus integrants, allò que defensaven.

"Tothom es pensava, i la gent de la guerrilla més que ningú, que en la transició tot havia de canviar en un sentit favorable a l'esquerra esclafada durant tants i tants anys. I això no ha estat així, ha estat un canvi molt superficial."

RAFA GIL

I aquest oblit, el practica tothom, socialistes, comunistes..., tothom: els homes i les dones de la guerrilla s'han vist abandonats de tothom i en aquest "tothom", i això és el que té de més dolorós, hi ha l'esquerra.

—*En la guerrilla hi hagué divisió entre les esquerres, més o menys com en la guerra?*

—Jo crec que no. Crec que aquesta divisió sí que va donar-se en l'esquerra de l'exili, però que els punts de vista diferents sobre la guerrilla quedaven fora de la guerrilla. Tingues en compte, per exemple, que, en el cas de la guerrilla de Llevant, quasi tots eren comunistes i la resta eren llauradors, gent que no és la ideologia ni la política allò que més la mou; és una gent que té uns principis morals, socials, que els porten a ser d'esquerres, però els interessos polítics de grup no són per ells la cosa més important.

—*Una cosa els uneix: quan els demanes per la seua vida més domèstica: per exemple, com s'enamoraven i coses així, com passaven el temps entre acció i acció...; quan els demanes aquestes coses miren a una altra banda. No sé si pensen que parlar d'això fóra admetre una espècie de rara fragilitat en aquell temps de grans compromisos col·lectius.*

—Sí, aquest ha estat un dels punts que més m'han interessat en les nostres converses. Vista la llargària dels dies i les nits en la muntanya, alguna cosa devien fer a més d'augmentar la seua consciència i la seua cultura amb converses i lectures i d'anar d'ací d'allà buscant noves instal·lacions. Però no, tot era com un secret immens i comú, de respecte absolut a tota intimitat.

—*Entre totes les guerrilles antifranquistes de l'època, quines especificitats té la de Llevant?*

—Sobretot la d'una organització quasi estrictament militar; igual que un autèntic exèrcit. I ací, en aquesta militarització, crec que hi entrava tot això que deïem adés: la seua escassa vida sentimental o dedicada a les coses més aparentment insignificants. També va ser la guerrilla més nombrosa, tal vegada d'uns cinc-cents guerrillers; i d'aquests cinc-cents, podem parlar d'unes tres-cents morts, que ja són morts, no?

—*Els historiadors no s'han ocupat gaire, més aviat podríem dir que molt poc, de la guerrilla antifranquista. Els seus motius deuen tenir, no?*

—La veritat és que jo només puc parlar per mi mateixa. Jo em vaig acostar a l'estudi del maquis, en primer lloc, des del desconeixement total, des d'allò que retenia en forma de relats quasi imaginaris, i això que jo vinc d'una família d'esquerres. Però quan comence a investigar m'hi apassione. I amb els primers testimonis es mesclen, en mi, la sensibilitat no solament de la historiadora sinó, i sobretot, l'estrictament humana. I puc dir que no he trobat mai un col·lectiu més marginat per la història que el del maquis. Hi ha treballs locals, més de tipus crònica, quantitativs, però treballar amb testimonis vius de la guerrilla ja és una altra cosa. Treballar amb la història oral és lent, i l'anàlisi posterior és ben complexa. Això sense tenir en compte com és de mal vista, pels historiadors més acadèmics, la documentació basada en testimonis orals, per la càrrega subjectiva que abunda en aquestes fonts.

—*Parlem ara del paper de les dones en la lluita guerrillera. T'hi vas acostar des de dins i des de fora de la guerrilla, amb el llibre El silencio roto: mujeres contra el franquismo.*

—I no et penses que va ser fàcil, perquè eren precisament elles les que menys es veïen en tot el procés. Pensaven que era poc interessant el seu treball, un treball que elles consideraven exclusivament domèstic, en el sentit més simple de la paraula. Tanmateix passava una cosa curiosa, i és que quan em contaven el que feien, al final jo em demanava quines coses els quedaven, als homes, a fer, perquè gairebé tot requeïa en les dones.

—*Ara prepares la nova edició del teu llibre, tant de temps exhaurit, sobre la guerrilla de Llevant, veritat?*

—Sí, segurament eixirà a l'abril en l'editorial madrilenya Compañía Literaria, i eixirà amb les dades que ja havia investigat als arxius de la Guàrdia Civil i que no apareixien en la primera edició perquè aleshores no les vaig considerar primordials, pel caràcter especialment divulgatiu d'aquell treball. Però ara sí, ara eixirà aquesta documentació, molt important per a la recuperació de la memòria, dels noms de desapareguts, de les accions portades a terme per la guerrilla. Espere que servirà perquè la gent que ja va llegir la primera versió augmente el seu coneixement de l'època i dels homes i les dones que la van protagonitzar més que ningú, i també perquè qui no sàpia a penes res d'allò que foren el maquis i aquells temps pugui incorporar als seus interessos culturals, i també de compromís amb la memòria, els fets que fins ara mateix han estat amagats per totes les històries.

"Les dones del maquis pensaven que era poc interessant el seu treball, un treball que consideraven exclusivament domèstic, en el sentit més simple de la paraula. Tanmateix, quan em contaven el que feien, al final jo em demanava quines coses els quedaven, als homes, a fer, perquè gairebé tot requeïa en les dones."

Alfons Cervera